

Az *Inula transsilvanica* Schur származása.

Die Abstammung von *Inula transsilvanica* Schur.

Irtta: {
Von: { **Dr. Zsák Zoltán** (Budapest).

(A VI. sz. táblával. — Mit d. Tafel No. VI.)

Az *Inula transsilvanica* SCHUR származása már leírása per-cétől kezdve homályba volt burkolva. Ugyanis maga SCHUR kifejti Enumeratiójában (p. 312), hogy nincs tisztában növénye származásával, nincs tisztában azzal, hogy növénye azonos-e az *I. media* (*germanica* × *salicina*) M. B.-val? Összetévesztések elkerülése végett ezért új elnevezést választ az *I. cordato-germanica* SCHUR in Verh. d. sieb. Ver. 1859. p. 64. 102. névvel szemben s a helyes megállapítást a jövőre bizza, már csak azért is, mert a botanikusok nagy része előtt az *I. media* M. BIEB. kétes növény. Kijelentései dacára azonban Enumeratiójának ugyanazon oldalán már találgatásokba bocsátkozik: „*I. media* M. BIEB. und *I. hybrida* BAUMG. dürften vielleicht durch meine *I. transsilvanica* = *cordato-germanica* SCHUR repräsentiert werden, während *I. media* RCHB. pl. crit. VIII. der *I. hybrida* der deutschen Flora entspricht“; ezzel ő maga tette meg az első lépést a zavar növeléséhez. A jóval halála után megjelent Phytographische Mitteilungen III. részében (in Verh. d. Naturf. Ver. in Brünn, XXXVI. Bd. 1898. p. 159.) pedig már tökéletesen azonosítja növényét az *I. media* M. BIEB.-val, amely növény szerinte csakis *Inula germanica* × *cordata* származásúnak tekinthető, ha egyáltalában hybridról van szó.

Az európai *Inulák* monographusa: BECK, semmiféle, az *I. hybrida* BAUMG.-hoz való kapcsolatot sem talál az *I. transsilvanica*-ban (in XLIV Bd. d. Denkschr. d. math. — naturw Cl. d. k. Akad. d. Wiss. p. 300—301; ed. sep. p. 20—21, Wien, 1881); ő egy erdélyi példány („— fügte ich noch die Beschreibung eines siebenbürgischen Exemplares oben bei“ BECK l. c. p. 21), nyilvánvalóan azonban az *I. media* Kisszékely mellől, Tolnamegyéből, Kiss gyűjtéséből származó példája alapján *I. salicina* β. (= *aspera* POIR) × *germanica* eredetet állapít meg s az *I. media* M. BIEB.-től mint var. β. *transsilvanica* (SCHUR) BECK-t különbözteti meg. Szerinte ez a „Varietas β. observata est in Hungaria, Cott. Tolna prope Kisszékely! (Kiss) et prope Orsova! (BORBÁS)“, ellenben a locus classicusról: a Bilakról Borbánd mellett meg sem emlékezik.

A származást illetőleg tehát BECK felfogása megegyezik a SCHUR-éval. Ezzel szemben SIMONKAI kijelenti a BAUMGARTEN herbariumában levő, eredeti SCHUR-féle növény alapján, hogy ez az

I. transsilvanica nem egyéb, mint a BAUMGARTEN igazi *I. hybridájának* egy alakja, amely állításának szerinte sem a SCHUR eredeti diagnosisa, sem a lelethely legkevésbé sem mond ellen, sőt megerősíti ezt magának SCHUR-nak a véleménye, amelynek értelmében az *I. media* M. B.-t és az *I. hybrida* BAUMG.-t talán az ő *I. transsilvanica*-ja = *cordato-germanica* SCHUR képviseli. SIMONKAI tehát BECK-kel ellentétben azonosnak tartja SCHUR növényét az *I. hybrida* BAUMG.-val, de a származást illetően akkor „verosimiliter“ *aspera* × *ensifolia*-eredetnek volt híve. (Magy. Növ. Lap. VII. 1883. p. 4 és 6). BECK szerint azonban (Ö. B. Z. 1883. p. 144) SIMONKAI azonosítása nem lehet helyes, mert — bár SCHUR exsiccatai alapján lehet ugyan valami érvénye, de mégis — a leírás alapjukon szívalakúan kiszélesedő levelekkel bíró növényre vonatkozik, amelyet SCHUR ismételten *cordato* × *germanica*-származásúnak minősített s így az *I. hybrida* BAUMG. ezzel a növényvel semmiféle vonatkozásban nem állhat. BECK válasza arra készítette SIMONKAI-t, hogy személyesen bizonyítsa a maga igazát; kifejtette BECK előtt, hogy az *I. transsilvanica* SCHUR már a diagnosisa alapján — „folia superiora a medio utrinque attenuata acuta“ — sem tartozhatik az *I. media* M. B.-hoz és pedig annál kevésbé, mert ő SCHUR eredetijét nemcsak hogy látta, de az arra teljesen ráillő SCHUR-féle leírással, továbbá gyűjteménye BECK-nek is bemutatott *I. media* M. B.-jával és az *I. hybrida* BAUMG.-val is összehasonlította. (Ö. B. Z. 1883. p. 203).

Néhány évvel később, 1887-ben BORBÁS — különös tekintettel a hybridekre — feldolgozza az *Emula* DUBV. sectióba tartozó magyarországi *Inula*-kat (Bot. Jahrb. 1887). Ebben a tanulmányában az *I. transsilvanica* SCHUR kérdésével is foglalkozik és eredeti példányok alapján („SCHUR! in herb. gymn. Cibin“) *eensifolia* × *germanica*-származást állapít meg, még pedig a faji rangra emelt *I. pseudo-ensiformis* SCHUR (*I. super-ensifolia* × *germanica*) BORB. alakkörébe sorozza, mint varietast, melynek egyedüli termőhelye a locus classicus: a Bilak-hegy Borbánd mellett. Az ő véleményének nyilvánosságra jutása óta senki sem foglalkozott ezzel a kérdéssel s így a BORBÁS megállapításai volnának irányadók. Ezzel szemben azt látjuk, hogy legújabban a G. HEGI szerkesztésében megjelenő Illustrierte Flora von Mitteleuropa c. flóraműben [Bd. VI. (IV Teil) p. 486] az *I. transsilvanica* SCHUR minden megokolás nélkül *germanica* × *salicina*-hybrid gyanánt szerepel, mint az *I. media* BIEB. synonymja.

Kétféle vélemény áll tehát szemben egymással; az egyik, melynek SCHUR és BECK a képviselői, az *I. germanica* × *salicina* (incl. *aspera*, *cordata*)-származás mellett tör lándzsát, a másik pedig az *I. hybrida* BAUMG.-val (2. kép) való azonosságot (SIMONKAI), ill. *I. ensifolia* × *germanica*- eredetet hirdet (BORBÁS). De míg SCHUR, SIMONKAI és BORBÁS véleménye SCHUR-féle eredeti példányokon alapszik, addig BECK dunántúli, telnamegyei növények

alapján alkotta meg a maga véleményét. Fölmerül tehát a kérdés, hogy látott-e BECK SCHUR-féle eredetiket s ha igen, hogy minősítette azokat? Végül pedig meg kell állapítani, hogy mi is tulajdonképpen a tolnamegyei, Kísszéky mellől s mi a Bilakról származó *Inula transsilvanica*?

Ezekkel a kérdésekkel foglalkozva, BECK monographiája alapján rá kell mutatnom arra, hogy már ő felismerte SCHUR és BAUMGARTEN növényeinek azonosságát.

Az *Inulae Europae* ed. sep. 33. lapján ugyanis az *I. hybrida* BAUMG. Area geographica-jában „in monte Billak! (SCHUR sub *I. media* M. B.)“ is szerepel. Bizonyos, hogy itt ugyanarról a kérdéses növényről van szó, amelyet SCHUR a Botanische Rundreise alkalmából gyűjtött a Bilakon s amelyet schedáin részben *Inula media* M. BIEB.? (*Inula squarroso-germanica* SCHUR)-nak (in herb. Mus. Nat. Hung.), részben pedig csupán *Inula media* BIEBERST.-nak (in herb. BAUMG.) jelez s végül is *I. transsilvanica* SCHUR-nak nevez el. Ilyen *I. media* BIEBERST.-jelzésű SCHUR-féle növény jutott tehát a BECK kezébe, aki látva annak *ensifolia* × *germanica* származását, természetesen az *I. hybrida* BAUMG. termőhelyi adatai közé vette fel, de — úgy látszik — arra már nem gondolt, hogy éppen a Bilakról származó SCHUR-féle *I. media* M. B.-k képviselik az *I. transsilvanica*-t és hogy ennél fogva SCHUR növénye az *I. ensifolia* × *germanica*-származású hibridek sorába tartozik. Csak így történhetett, hogy ő más, nem is erdélyi származású növényben vélte felismerni az *I. transsilvanica* SCHUR-t.

1880-ban KISS ISTVÁN a tolnamegyei Kísszéky mellett gyűjtött *Inula*-hibrideket *I. media* M. B.-nak határozta s mint új adatot közölte a Természetrizsi Füzetekben (1880. p. 206), sőt szárított példányait forgalomba is hozta. BECK ezeket a KISS-féle *I. media*-kat, valamint BORBÁS-nak Orsova mellett gyűjtött s általa eredetileg szintén *I. media*-nak határozott (BORR. Akad. Közl. tom. XI. p. 258, 1874) növényeit tartja SCHUR *I. transsilvanica*-jának.

Ez az értelmezés nem maradt visszahatás nélkül. Ugyanis BORBÁS a Bot. Jahrbücher 1887. 228 oldalán az ő orsovai *I. media*-ját *Inula crassinervis* (*I. super-aspera* × *germanica*) néven új hibrid gyanánt írja le s ettől mint *b. longifrons* BORB.-t különbözteti meg a KISS-féle növényeket (Kísszéky és Szentlőrinc mellől), melynek synonymonjai: „*I. media* Kiss in Term. rajzi füz. 1880, p. 206. — *I. transsilvanica* BECK l. c. (t. i. *Inulae* ed. sep.) p. 20.“

Ha mindezek után mégegyszer vizsgálat alá vesszük a szóban forgó növényeket, úgy a következő eredményeket kapjuk:

Az *I. transsilvanica* SCHUR a Magyar Nemzeti Múzeum és BAUMGARTEN gyűjteményeiben levő eredeti példányok bizonyosága szerint úgy a fészkek nagysága, mint a tökéletlenül csúcsbafutó, aránylag gyéren fejlett hálózattal bíró levélerezet alapján (3. kép.) *I. ensifolia* × *germanica*-származású hibridnek felel meg, amelyre

SCHUR leírása — eltekintve a téves származtatástól és a levél-basisra vonatkozó hibás jellemzéstől — tökéletesen ráillik. Hogy a levelekre vonatkozó jellemzés hibás, azt magában a diagnosisban rejlő ellenmondás igazolja; ugyanis: „Foliis. superioribus longioribus a medio *utrinque attenuatis* acutis, *basi cordata dilatata sessilibus*“ BORBÁS tehát nem ok nélkül jegyzi meg: „Autor hic herbam, quum describeret, non ante oculos habuisse videtur“. (Bot. Jahrb. 1887. p. 233.) Egyébként SCHUR növénye annyiban eltérő az *I. hybrida* BAUMG.-tól, hogy levelei igen röviden hegyesek és közepüktől alapjuk felé feltűnően keskenyednek.

Inula hybrida BAUMG. (*ensifolia* × *germanica*) var. *transsilvanica* (SCHUR) Zs. Caulibus dense foliatis, foliis apice breviter acutis vel obtusiusculis, inferioribus anguste lanceolatis, basin versus attenuatis, superioribus brevioribus, basi distinctius rotundata sessilibus.

Crescit in monte Bilak ad Borbánd in Transsilvania.

Synonymia: *I. transsilvanica* SCHUR Enum. Transsilv. p. 312 (1866); *I. media* SCHUR Sert. n. 1505; *I. cordato-germanica* SCHUR Verh. d. sieb. Ver. 1859, p. 64, 102., *I. pseudoensiformis* SCHUR var. *transsilvanica* (SCHUR) BORB. Bot. Jahrbücher 1887. p. 223.

Lássuk végül a KISS ISTVÁN által Tolnamegyében gyűjtött „*Inula media*“-t. Ennek a növénynek úgy a BORBÁS-herbariumban (15846 sz.), mint a Magy. Nemz. Múzeum gyűjteményében levő példányait vizsgálva, azonnal feltűnik, hogy levélerezete (4. kép) tökéletlenül csúcsba futó (nervatio acrodroma imperfecta). Ez pedig annyit jelent, hogy az egyik szülőnövény a tökéletesen csúcsba futó (nervatio acrodroma) levélerezettel bíró *Inula ensifolia*. (1. kép.) Ezekkel szemben u. is a BECK és BORBÁS által szülőnövényeknek tartott *I. aspera* (8. kép) és *I. germanica* (5. kép) levélerezete tökéletesen hurokba futó (nervatio brachydodroma), tehát a hybridjük levélerezete sem lehet más, miként ezt a BORBÁS *I. crasinervis*-ének (7. kép), vagy az *I. media* M. B.-nak (6. kép) levélerezete is mutatja. A másik szülőnövényre pedig szintén első pillantásra rávezetnek a virágzat fészkei, amelyek középhelyet foglalnak el az *I. ensifolia* nagy és az *I. germanica* apró fészkei között.

Ime, miként SCHUR eredetije, úgy a BECK által *I. transsilvanica*-nak, ill. a BORBÁS által *I. crasinervis* b. *longifrons*-nak tartott tolnamegyei *Inula*-hybrid sem *aspera* × *germanica*-származású, de igenis, *ensifolia* × *germanica*-eredetű hybridnek felel meg.

Hogy BECK és BORBÁS ebben a növényben *I. aspera* × *germanica*-származású hybridet látott, annak oka az lehet, hogy a szár felső felének levelei aránylag szélesek (13—17 mm), határozottan kerekített basissal ülők s kivált a levélfonák erezete feltűnően kiemelkedő, továbbá a fészkek szélső, nyelvcsipő virágainak lemeze 6—7 mm-nyi, tehát szintén szembetűnően hosszú. Ezek a tulajdonságok azonban úgy az *I. germanica* (levél), mint az *I. ensifolia*

(virág) megfelelő tulajdonságait egyesítik, amit a fészeknagyság és a nervatio acrodroma imperfecta is bizonyít. Maga BORBÁS is megjegyzi: „Sequenti simillima.“ (Bot. Jahrb. 1887. p. 228). Ez az utalás pedig az *I. hybrida* BAUMG. (*I. ensifolia* × *germanica*)-ra vonatkozik.

Inula hybrida BAUMG. (*I. ensifolia* × *germanica*) var. *longifrons* (BORB.) Zs. Caulis oligocephalus copiose foliatus; foliis breviter acuminatis, inferioribus elongato-lanceolatis, basi angustata sessilibus, superioribus late lanceolatis (13—17 mm), basi rotundata sessilibus; nervatura foliorum imperfecte acrodroma, nervibus praecipue, subtus prominentibus. Capitulorum squamae sebsericeae, apice foliaceae, ligulae involucri bene (6—7 mm) superantes.

Crescit in Hungaria, cott. Tolna, in collibus herbidis dumosis prope Kiszékely et Szentlőrincz (St. Kiss).

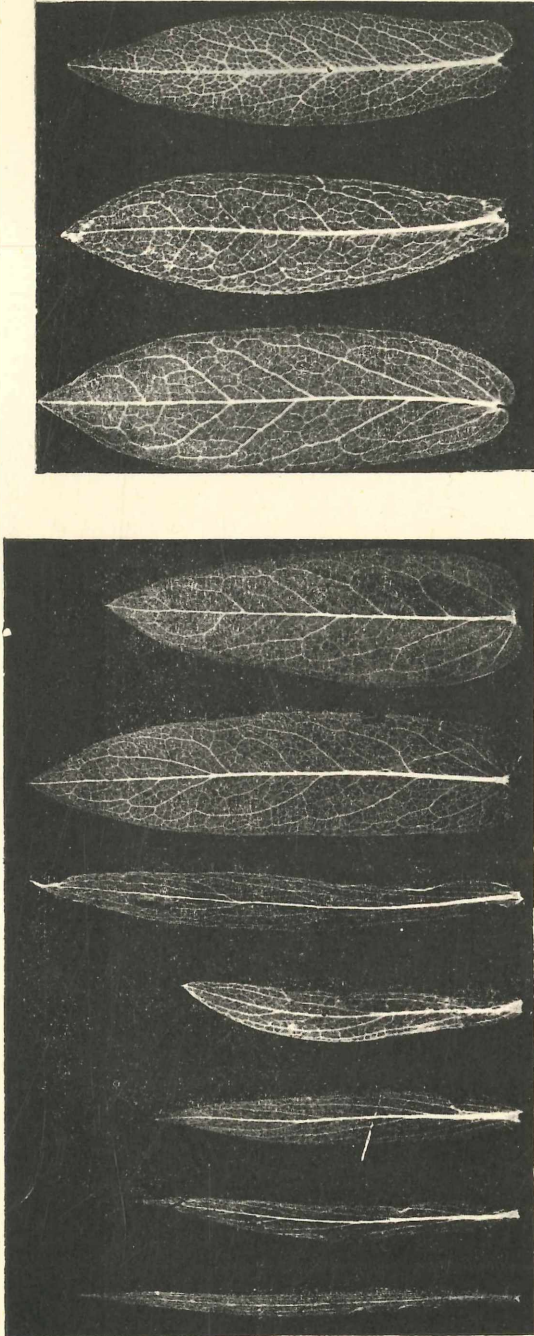
Synon.: *I. media* KISS in Term. rajzi füz. 1880, p. 206, non M. B. *I. transsilvanica* BECK Inulae Europae 1881, p. 206 non SCHUR, *I. crassinervis* BORB. b. *longifrons* BORB. Bot. Jahrb. 1887. p. 228.

Pótlás „A M. Tátra alján termő néhány Charaféléről“ című közleményhez.

Irta: Dr. Filarszky Nándor (Budapest).

Közleményem (lásd 5—9. old.) kinyomatása után még egy kis csomag *Chara* került elő, melynek tartalmát, miután szintén a M. Tátra aljának vidékéről való, a következőkben ismertetem.

Chara foetida ABR. f. *submacrophylla* F. nov. f. 25—30 cm. magas és magasabb, erősen inkrusztált, sűrű gyepekben élő növényké. Gazdagon elágazó tengelyüknek alsó internódiumai 5—8 cm., középső internódiumai 3—5 cm. és a felső internódiumai már csak 1.05 cm. hosszúak, a legfelsők még rövidebbek, úgy hogy a hosszúsugarú örvök a tengely végén sűrűn összetömörülnek. A kérgezés normális. A tüskék még a fiatal internódiumokra is csak igen szórványosan, a tengelyhez többnyire hozzásimuló nagyobb szemölcsök alakjában jelennek meg, az idősebb internódiumokon alig kivehetők vagy már teljesen hiányzanak. A melléksugarak is csak kevéssel erősebb fejlettségűek. A sugarak, melyek hol a tengelyhez simulnak, hol csaknem vízszintesen vagy ívelten hegyesebb szög alatt a tengelytől elállanak, feltűnően hosszúak, 2—2.5 cm. méretűek még a felső örvökben is, az alsókon még hosszabbak is lehetnek; van 4 kérgezett, fertilis tagjuk, mely többnyire 0.5 mm. hosszú, csak az alsó tagjuk mindig rövidebb; csupasz vég-szelvényük legtöbbször 3-sejtű, vékonyabb és rövidebb, mint a sugarak bekérgezett része, de itt-ott az alsó, leghosszabb sejtje felduzzadt és valamivel vastagabb az utolsó kérgezett sugártagnál;

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

1. *Inula ensifolia* L. — 2. *I. hybrida* BAUMG. orig. (*I. ensifolia* × *germanica*). — 3. *I. transsilvanica* SCHUR orig. —
 4. *I. transsilvanica* Beck. non SCHUR (*I. media* KISS, *I. crassinervis* BOERH. var. *longifrons* BOERH.). — 5. *I. germanica* L. —
 6. *I. media* M. B. (*I. germanica* × *salicina*). — 7. *I. crassinervis* (*I. super-aspera* × *germanica*) BOERH. orig. —
 8. *I. salicina* L. (incl. *I. aspera* PONS.) levélerezete.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1926

Band/Volume: [25](#)

Autor(en)/Author(s): Zsak Zoltan

Artikel/Article: [Die Abstammung von *Inula transsilvanica* Schur 395-399](#)